

használ, s vize a legjobbhatók közé tartozik. Továbbá az 5840 láb magas Bihar havassa, melyől ezen megye nevét kölcsönzé, mely Erdély, és Magyarhon közt fekszik. — Előhegyei musdaly-tölgy, feljebb jegenye, és szurkos fenyűvel elegyes bikkes erdővel fedvék, mely utólsók a felső régióban annyira eltörpülnek, miként magaságukban a 3 ölet alig haladjak, s egy közös törzsön 5—6 sőt 10 szál is létezik; mit is az annyira összekuszált, s egybe font növésű gyalog fenyű követ, mely után a veres, és fekete afonyával borított kövér, s a korán bekövetkezni szokott zord idő miatt egyedül nyáron át használható legelő következik.

Ezen őshegynek legmagasabb tetején létezik egy állandó, s ki nem száradó tó, melynek közelében az úgy nevezett Leány-Vásár Péter és Pál napján tartatik, hol is a közelebb fekvő helységnek lakosai az Erdélyiekkel egybegyűlvén cseresznye, sajt, túró, kecske, hárskötél, s egyebek árultatnak. — Egy ilyen leány vásáron, kíváncsi lévén annak menetét látni, az 1816-ik évben, midőn épen a Kristyóri erdőséget mértem megjelenvén, a fennebbiekről ön tapasztalásból győződtem meg.

Ésrevételek az erdőnevelésről.

Napjainkban általában elismert tény, hogy az erdőszeti tudománynak a természet buvarlatain vetődött meg az alapja. — A természetben nincs ugrás: próbáljuk bár miként, és a mezei gazdaságat bármely ágában a természetet erőltetni, az gyakorta költséges, és többnyire siker nélküli fáradság leend.

A rendezettebb erdőszetten az erdőszeti jobb gazdálkodás szükségének kifolyása; az erdőszeti gazdálkodás pedig azon idő pontnál veszi kezdetét, a midőn a fa, — az erdő legfőbb terménye — némi becsben részesült.

Régibb időkben a csekélyebb népesség arányához mérve a faszükséglet is könnyebben fedezhető volt, s így történt: hogy ezen faszükség az erdők kímélése és ápolása nélkül is fedeztethetett. Az erdők-szántóföldekké és rétekké átváltoztatva-irtattak; a népesség pedig

szaporodott. De, mint mindennek meg van a maga „nonplus ultrája“, úgy lett az itt is, az erdő majdnem az abszolút térre szorított, az erdők évről évre nagyobb becsre emelkedtek, — a szükség és haszon, mely az erdők rendesebb ápolásából feltűnt, kiváló lett; s így lépett életbe az erdőszettudománya, mely sajátos gyakorlati tapasztalásokon alapítva — az erdőnevelésről is tanít. Ezen gyakorlati erdőszettudomány megmutatja a módot — miként lehessen az abszolút erdei téren belterjes erdőnevelés és gazdálkodás mellett, mentől nagyobb hasznot nyerhetni a földből.

Ezen hasznot kívánják ugyan a legtöbben elérhetni; de a cél eléréséhez megkívántató módokat hibásan választják meg.

Ezelőtt 25—30 évvel, — midőn a közös legeltetés mint nehezen súlyosodó szolgálmány az erdei téreken üztetett leginkább, — a megyei hatóság közberjárása által kellett a vágszakaszokrai szőlő tilalmat kimondatni. E tilalmi előnyt mind a mellett csak nagy erő megfizetéssel lehetett fentartani. Tudok esetet: hogy a midőn 5—6 éves vágásban a töke-sarjak körül belől egy ölnyi magasságra nőttek volna fel, a közös legeltetés jogosultjai felkérték a megyei hatóságot, hogy azon tért a tilalom alól szabadítsa fel. A megtekintésre kiküldött megyei bizottság a magasabb töke-sarjak közt nevedő s költséggel ápoló fiatalost nem tekintve, a kérdéses tért felszabadíthatónak ajánlotta fel, és a megyei hatóság e véleményt helyben is hagyta. A legelő marha ennek következtében irgalom nélkül le rágott, le tört, és letaposott mindent; a kérdéses téren idővel csupán a felfának hagyott néhány szálfá állott; kopársága miatt legelőnek sem lévén használható.

Az előre haladó birtok rendezés, az erdő és legelő elkülönítése által illyféle esetek kikerülhetők lesznek.

Jól meg kell különböztetni a módokat, melyek azon célra vezetnek, mikép kívánjuk t. i. erdeinkből az előnyös hasznot nyerni. Az éghajlat, a talaj, a tér, az álladékok kora, a fanemek egyfajúsága vagy elegyessége mind azon tétélek, melyek erdeink használatánál nem csak, de főképp azok fiatalosításánál tekintetbe veendő.

Ha az erdő — úgy a mint az a teremtés kezeiből kikerült — maga magára hagyaték, állíthatom: hogy képes leendett volna maga magát fel is tartani. Ha az erdő „res nullius“ lenne, és senki sem találkoznék a ki azt birtokába ejtené, állításom annál inkább válnék igazolhatóvá. De miután a teremő — a többi között — az ember rendelkezése és használata alá az erdőt is bocsátotta; széles alkalmunk van

tapasztalhatni mikép igyekezett, és jelenleg is vágyódik az ember addig használni, és majdan felhasználni sőt felemészteni mind azt, és ott a hol a teremtő parancsa szerint munkálkodnia és arczája verejtékében gyarapítani szükség vagy nem voli, vagy a hol ezen áldozatot magától elháríthatta, és utódaira szívesen állt engedhetten. Egynek a fája, másnak a legelője, egy némelynek az alam, a makk és gubics s egyéb mellék haszonvételek után telt vágyódása, mindenki használta — de nem javított. Már pedig: ha ugyan azon egy akármit naponta koptatjuk, semmi javítást rajta nem tétetünk, szét mállik az, és semmivé lesz.

Ha tehát az erdőt, — igényeinket néha túl feszítve is — használjuk, kívánatos: hogy a mennyit tőle elvettünk, szinte annyit nekie vissza is adjunk azon módokban, miszerint képes lehessen új erőt kifejteni, és a felhasználtakat kipótolni.

Ez a való pont, — ennél igen is gyakorlott belátás és elrendezés szükségeseltetik.

Ha a feladat lenne: szabályozott álladékokkal elbánni, könnyebben beszélhetnénk; de azokkal a hamis százados tölgyesekkel mi nem birunk; nem engedelmeskedik a minden erőtlől megfogyasztott kemény talaj, és nem fogadja be a lehúllott makkot, melyet helyenkint felsperni majdán úgy lehetne, mint a cséplő szérűn a gabonát. Ha a talaj nem porhó, nem televényes, nem is hiszem, hogy árny és védelem nélkül képes volna bár ki is tölgyserdényeket nagyban nevelni. — Külömbféle képen próbáltuk, még sem akar nevedezni; párszor megrágtá a hernyó, tavaszi gyenge hajtásai elfagytak, satya maradt, és hihető: még majd felsérkül, a netán közébe ültetett erdeifenyő jókora szarufát szolgáltat! Ha az ily nemű álladékokat csupán makk és gubits termelésre fentartjuk; meg is fázunk, meg is ázunk, mert sem tüzi — sem szál — vagy épületi fánk nem lesz.

Állítom azt, hogy a fiatalkori tölgy serdénynek szüksége van védelemre; állítom azt, hogy — (és a ki illeten álladékokba betekintett, és nyegle nem volt szakférjfiason körül tekinteni:) — éppen ezen százados anyagesztek serdényeiket meg nem szenvedik terebélyes koronájuk alatt.

A makk és gubits termő erdőknől észszerűbben lehet a helyszínén tett észlelések és fáradozások után értekezni; a fenyvesek között eszméink az ilyenekről mindég zöldek. — Egyébiránt van azon fenyvesek között is elég tág mező, lehel ott is minta álladékokat nevelni; nem is fogjuk kárhóztatni, ha ez tölgy serdények segedelmével történnék, csak meglegyen.

A pusztító hernyók, és cserebogarak, a tartamos téli zord idő, a májusi fagy, virágzáskori esőzések, hideg szelek, Julius, Augustus, Septemberi szárazság, heves meleg sőt, mind olyan csapások, melyek a makkoltatás és gubicsból évenként várandó czereket gyakran majdnem a semmire reducálják.

Engedem azt: hogy vidékenkint a makk és gubics termés több hasznót adhat, mind maga a főtermék a fa: de viszont nekem is meg kell engedni, hogy nem oly könnyű munka ezen makk és gubics termő erdőket úgy fiatalosítani, a mint Illés Nándor úr eszméje azt előnkbe állította. A papiron mi szépen hangzik, tessék a gyakorlatba mutatni oly makk és gubics termő, s czereket hozó vén tölgyes erdőket, melyek fiatalosítva s felserdülve még gyérittethetnek is a nélkül, hogy az évenkénti makk és gubics termésben hiány ne legyen. — Én leszek az első, a ki oly szakférjfi előtt kalapot emelek. — Visszont: megmutathatnám, — ámbátor nem külföldön, nem az ottani viszonyokhoz nézve szereztem a képességet — megmutathatnám mondom; hogy az erdeifenyőnek épen a százados és ritka tölgyfajú álladékokban van azon előnye, miszerint képesek lettünk a talajt némiképp porhóbbá tenni, s általában véve termőbbé átalakíthatni. Megmutathatnám ott; mikép díszlik a mocsár, a tölgy a cser ifjjoncz az erdeifenyőfa védelme mellett. Bebizonnyíthatnám továbbá állítasomat a gesztnemek életani működéseivel is.

Nem azon szándékból történt a fenyőfa bevegnyítése, hogy fordához alkalmazottan deszka és sindely válják belőle; itt a főczél — mely nagyobb részt el is éretett; — hogy a vén álladékokot sikeresebben fiatalosítani lehessen. A netán felserdült tölgyes közül idővel épen azon erdeifenyők fognak vágattatni gyéritis által.

Makk és gubics termés nemzetgazdasátiilag még a külföldre is kiható ugyan; miután azonban a makk és gubics termés tetszésünk szerint elé nem állítható, s az csak a körülményektől feltételezett mellékjövedelem, úgy e végett a fő érdeket a fatermelést mellőzni nem tanácsos.

Meg kell jól különböztetni miféle tölgy erdőkkel van dolgunk; tekintetbe kell venni továbbá, vajjon fatermeléssel, vagy makk és gubics terméssel és legelő használat által képesek lennénk-e az erdő tértigényeinknek megfelelőleg használni? mivel: nem úgy van most mint volt régen, a szárazos fordákról le kellett mondanunk, és olyanokat alkalmazni, a melyek kivált a fiatalosításnak legczélszerűbben megfe-

lelnek, s e mellett a makk és gubics termést egészen nem veszélyeztetik.

Figyelmeztetésül fel kell e mellett hoznom még azon lényt is, hogy a mocsárfa — mely t. i. egyedül megtermi a gubicsot, — a tenger színe feletti 1000 lábnál magasabban ritkán található, és ha tenyészik is, gubicsot nem terem; az északi szélesség is tekintetbe veendő. A tölgy — nagyobb magasságban is mi szépen díszlik, de a makk termés, az éghajlasi viszonyoknál fogva — sok helyt vagy nagyon ritkán, vagy éppen soha sem várható.

A cserfa, inkább az al tájak lakója, nagyon is meg síntli a magas fordát ha a talaj nekie nem alkalmas, bélkorhadt lesz, lassan lassan ki vész a nélkül hogy sarjadékot hagyott volna maga után. A fordát oly helyeken p. o. mészkőn erétán legfellyebb 50 évre tehetni.

A bikkfa, mint felvidék lakója, 40 éves korában már nehezen, azon túl éppen ritkán sarjadzik. Azon mód, mely az erdőszeti lapok ez évi II-dik füzetében ajánlatik, költséges lévén: mint szál- és makk termő tiszta bikk álladék vetényvágással czélszerűen fiatalosítható. A mint a makkról kelt serdények a szabadabbá helyezést, s a felfák gyéritését megkívánják — mintegy 6—8 éves korokban, a felfák kiszedetnek ahhoz képest, a mint a további mag elvetés még szükségeltetik vagy nem. Miután a dús lombozatú bikkék kevesebb táp anyagot igényelnek a földből, mintsem azt vissza adni képesek; az ily álladékokban a lehullott lomb által a föld mindenkor fedve van, televényesebb, frissebb, és fajabeli magnak befogadására, csiráztatására alkalmasabb mint a tiszta tölgyes vagy nyírjes álladék. Az ily módoni fiatalosítás sikerült mi nállunk is. Ellenben

a tiszta, vén és ritka tölgyesekben, melyeknek talaja a csordák, gulyák, ménesek, és juhnyáják által oly keménnyé tapostatik, hogy azt irtó kapa vágásokkal sem könnyű feltörhetni, több külömbféle mesterkélés mellett sem valánk képesek sikert aratni addig, míg az erdőifenyő közbe nem vegyült. A Losoncz-Rimaszombati ország út mellett fekvő Nagy-Darótzli ily nemű erdőben reá lehet akadni az említellem erdeifenyő jó hatásának.

Ha azonban első alkalomra, vagy is — a mily hosszúra tetszik a kitüzendő forda alatt sem lennének képesek tölgy fiatalost elő állítani; annyi még is bizonyos, hogy a talajt javítottuk, és azt a makk csirázhatására alkalmasabbá változtattuk át. Az erőfeszítésnek, bár mekkora, mindenkor van határa.

Hogy a szál- a sarj- vagy közép erdő, az önvetényülés vagy értés általi ifjítás, — fára vagy makkra és gubicsra irányzott gazdász-
 zat között melyik legyen előnyösebb azt egy általános fellevés által meghatározni — legalább szerény nézeteim szerint — nehéz feladat; a helyi viszonyokhozi jó alkalmazás itt a fő tényező. A ki ezt helyesen meghatározni bírja, annak van biztosított erdeje, mely makkot és gubitsot is teremhet a nélkül, hogy a százados — még tán Lehel idejebeli tölgyesei után bánkodnia kellene.

Akár mely üzem mód, akar mely forda alkalmazása mellett folyjon a gazdálkodás, én a tisztán egyfajú lombos álladékoknak barátja nem vagyok; mert ha az egyik fajnak lombjait a hernyó vagy a cserebogár elvágja, vagy korai gyönye fakadásait a fagy meg semmisíti; marad másik frissen zöldellő, melyet a hernyó a cserebogár nem bánt, későbbi fakadása miatt a zúz nem fagyasztja; ez vet még is némi árnyat, mérsékli a televény erjedését, s a szemnek sem fáj annyira a legalább félig zöldellő erdőre, mint a lekoppasztott seprőkre nézni.

Nem akarom állítani: hogy ott — a hol reá szükség nincsen — az erdeifenyő, akármely más tülelevelű faja a fának alkalmaztassék.

Még is mily előnyt nyerne az által sok kopár vidék, ha legalább ezen szerény erdeifenyő diszlene rajta; víz hiányában is lehetne abból deszkát fűrészelni. Útalom Illés urat a Rappi vólt tarhegy megtekintésére. — És azért:

ne üssünk mindjárt kezdetben irtó háborút az erdeifenyő ellen, ritkás és vén tölgyeseink közzé ne idegenkedjünk őt becsempészni, nem lesz ártalmas az, s szenvedjük addig még feladatának megfelelt. Tölgyeseink napról napra gyérülnek; ha az újjításról nem gondoskodunk, gyérülni fog a makk és gubics termés is, és az abból várandó ezerek is elenyésznek.

Terray Pál.